

Pensionsstiftelser

Diskussionsinlägg med anledning av advokaten, jur. dr A. Hemming-Sjöbergs artikel i nr 12 1955.

I häfte nr 12 för år 1955, sid. 300—302, av Eder ärade tidskrift har intagits en artikel av advokaten, jur. dr. A. Hemming-Sjöberg, vari framföres kritik mot vissa av mig gjorda uttalanden i en uppsats "Ändrade skattebestämmelser om pensions- och andra personalstiftelser" i tidskriftens häfte nr 11 för samma år. Enär jag saknar anledning frågå vad jag anfört i uppsatsen, anhåller jag, att i tidskriften måtte beredas utrymme för följande.

Med uttrycket "redan nu gällande krav på stadgarnas innehåll" åsyftar jag icke blott 1950 utan även 1937 års lagtext, eftersom övergångsbestämmelserna anknyta till bådadera. Det finns ju icke så få äldre pensionsstiftelser, som icke mottagit någon avsättning efter ikraftträdandet av 1950 års lagändring och som därför icke anpassats till denna.

Jag har med min artikel icke avsett att tillråda någon ändring av stiftelses ändamålsbestämning. Tvärtom är jag fullt ense med min kritiker därom, att en stiftelses ändamålsbestämning lagligen icke kan ändras på annat sätt än genom beslut av Kungl. Maj:t, s. k. permutation. Denna åsikt har jag hävdat redan i en år 1953 offentliggjord uppsats i Svensk Skatte-tidning, häfte 5, sid. 175, däri jag också redovisat min ståndpunkt rörande beskaffenheten av sådana stadgeändringar, som enligt min åsikt lagligen kunna ske i andra delar av stadgarna än de, som avse ändamålsbestämningen.

Naturligtvis har jag nu ånyo kritiskt granskat min artikel i avsikt att försöka finna någon förklaring till dr Hemming-Sjöbergs misstolkning av densamma, men med klen resultat. Det enda jag härom kan anföra är följande:

Jag har icke *uttryckligen* sagt, att stiftelses ändamål icke får ändras (ehuru jag dock å sid. 268, högra spalten, st. 2, anfört att sådan ändring enligt förarbetena till reformen icke anses teoretiskt försvarbar). Men skall det verkligen vara nödvändigt att särskilt framhålla denna regel i en framställning, där man utförligt beskriver de stadgeändringar, som komma ifråga och som *på intet sätt beröra ändamålsbestämningen?* Enligt min åsikt finns intet behov därav. Emellertid finnes det en möjlighet, att dr Hemming-Sjöberg kan ha missförstått mitt uttrycks-sätt å sid. 267, vänstra spalten, där måhända de citerade orden "*då det icke längre finnes eller kan antagas komma att finnas någon, vars rätt till pension på grund av tjänst skall tillgodoses av stiftelsen*" borde ha tryckts med spärrad stil. Därigenom hade kanske tydligare utmärkts, att det är infogandet i stadgarna av just dessa ord och intet annat, som utgör den av mig rekommenderade stadgeändringen. Detta torde vara fullt klart, om man tager del av den äldre och den nya lagtexten i p. 6 av anv. till 53 § KL. Om mot min förmodan detta klarläggande verkligen anses behövt, är jag tacksam för dr Hemming-Sjöbergs kritik, som givit mig

anledning att framlägga det för läsekretsen; i annat fall kan jag ej finna annat än att kritiken saknar fog.

Dr Hemming-Sjöberg ondgör sig mycket över mitt — f. ö. mycket odeciderade — råd att genomföra de av mig rekommenderade stadgeändringarna i visst fall, där stiftaren förbjudit stadgeändring. Från dr Hemming-Sjöbergs utgångspunkt kan jag förstå hans indignation. Men om man gör klart för sig, att jag icke avsett någon ändring av ändamålsbestämningen, som ju enligt skattebestämmelserna skall vara "fastlåst" genom ändringsförbud, så kan enligt min åsikt problemet väl tänkas reducerat till en fråga om tolkning av stadgarna. Det åsyftade fallet är det, att stiftarföretaget alldeles onödigtvis genom ändringsförbud "låst" även sådana stadgeföreskrifter, som skatterättsligt *icke behöva* läsas för att man skall nå syftet att få stiftelsen skattefri resp. erhålla avdragsrätt för avsättningar. Man kan till exempel tänka sig det fall, att i stadgarna finnes ett uttryckligt förbud mot att borttaga förbehållet om undantagande från tillsyn. Såsom framgår av min artikel, förutsätter jag, att stiftaren själv medverkar i stadgeändringen, och likväl är jag tveksam, om en länsstyrelse bör taga befattning med en stiftelse, som trots uttryckligt förbud mot borttagande av nämnda förbehåll likväl borttagit det samma ur stadgarna. Närmast är jag böjd för att anse en sådan stadgeändring olaglig, därför att den strider mot en stiftarens viljeförklaring vid stiftelsens bildande. Men om ändringsförbudet i denna del visas bero på ett misstag om skattebestämmelsernas krav vid tiden för stiftelsebildningen, förefaller det orimligt, att icke länsstyrelsen skulle kunna taga stiftelsen under tillsyn, om stiftelsen och

stiftarföretaget själva önska detta med hänsyn till de nya skattebestämmelserna.

Dr Hemming-Sjöbergs anmärkning mot min kritik av övergångsbestämmelserna (sid. 268, vänstra spalten), har tyvärr ej närmare utvecklats och kan därför ej heller bemötas. Jag vidhåller riktigheten av vad jag anfört även på denna punkt.

K. Ahlm.

I Eder tidskrift har tidigare intagits tvenne inlägg beträffande vissa för de s. k. fria pensionsstiftelserna aktuella frågor — ett av f. d. länsassessor K. Alm och ett av adv. jur. dr. A. Hemming-Sjöberg. Då det förefaller mig, som om de av dem berörda spörsmålen skulle behöva ytterligare något ventileras — framför allt för att om möjligt komma fram till några praktiska lösningar — vore jag tacksam, om även nedanstående inlägg kunde få inflyta i Eder ärade tidskrift.

Det är naturligtvis riktigt, som dr. Hemming-Sjöberg säger, att det i svensk rätt är en grundläggande civilrättslig regel, som alltid måste respekteras, att de villkor, som föreskrivits vid en benefik rättshandling icke få kränkas. Riktigheten av samme författares uttalande i fråga om ändring av en stiftelses ändamålsbestämmelser, nämligen att stiftarföretagets vilja kränkes "lika mycket om man utvidgar som om man inskränker det ändamål givaren stadgat" kan icke heller bestridas.

Att det kan diskuteras, huruvida avsättning till en pensionsstiftelse är en *benefik* rättshandling (jfr t. ex. N. J. A. 1936 sid. 251 där H. D. synes haft en annan uppfattning) synes i detta sammanhang vara av underordnad betydelse. Den ifrågavarande rättsregeln, d. v. s. att en

ändamålsbestämmelse i stadgarna för en pensionsstiftelse icke får ändras i strid mot uttryckligt förbud i stadgarna, synes ändock böra upprätthållas. Orsakerna härtill torde framför allt vara *dels* att stiftarens vilja icke får kränkas, *dels* att någon annan persons eller något tredjemansintresse icke blir åsidosatt genom ändringen av stiftelsens ändamålsbestämmelse. Att tillsynsmyndigheten skall äga rätt att i samband med en stiftelses ställande under tillsyn infordra de handlingar, som utvisa eventuella stadgeändringar för kontroll av att nämnda båda intressen icke blivit kränkta, synes mig därför vara uppenbart. Detta synes kunna utläsas av bestämmelserna i 1929 års lag (icke av 1937 års lag som en av författarna, tydligen av förbiseende, angivit).

För pensionsstiftelsernas vidkommande synes emellertid skyddet av stiftarens intresse i praktiken i allmänhet vara av underordnad betydelse, emedan man, såsom länsassessor Ahlm tydligen avsett i sin artikel, kan förutsätta medgivande till ändringen av stiftaren själv, när ändringen står i överensstämmelse med stiftarens ursprungliga intentioner. Det är sålunda framför allt tredjemansintresset det gäller att skydda. Från det fiskaliska intresset synes man i detta sammanhang kunna bortse, eftersom detta reglerats i övergångsbestämmelserna till 1955 års skatteförfattning.

Vad som i detta sammanhang bl. a. måste te sig stötande är att de stiftelser, vilka framför allt under åren 1950 och 1951 gjorde vissa tillägg till ändamålsbestämmelsen i sina stadgar, ofta efter påstötningar från skattemyndigheternas sida, nu till följd av ingripande från andra myndigheter skola nödgas ändra tillbaka sina stadgar. Detta är så mycket mindre

tilltalande som det ifrågavarande tillägget i det övervägande antalet fall vare sig av stiftareföretaget eller skattemyndigheten uppfattades som någon *ändring* av ändamålsbestämmelsen utan blott som ett *förtydligande* av denna. Jag syftar närmast på det synnerligen ofta förekommande tillägget till ändamålsparagrafen, vilket lyder t. ex.:

”Bestämmelserna rörande stiftelsens ändamål skola så förstås, att utbetalning från densamma får ske allenast av belopp, som uppfylla de villkor, vilka enligt punkt 1 i anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen gälla för att livförsäkring skall hänföras till pensionsförsäkring.”

Avgörande för hela diskussionen om rätten att ändra pensionsstiftelsernas ändamålsbestämmelser synes därför vara, huruvida ändring av ändamålet verkligen sker i de aktuella fallen. Detta är en fråga som enligt min uppfattning alltför litet beaktats i de tidigare inläggen. Båda författarna synas vidare ha utgått ifrån den förutsättningen, att ett tillägg till stadgarna av ovan berörd art alltid innebär en inskränkning av ändamålet. Ett dylikt antagande kan knappast utan vidare anses vara riktigt, eftersom det skatterättsliga pensionsbegreppet som bekant är synnerligen vidsträckt och i allmänhet betydligt mera omfattande än det civilrättsliga begreppet — om det nu över huvud taget existerar något klart definierbart sådant begrepp.

I många fall, då det i början av 1950-talet blev aktuellt att införa ett tillägg till ändamålsbestämmelsen av ovan nämnd art, diskuterades ofta ingående, huruvida man ägde rätt härtill. Beträffande sådana ”rena” pensionsstiftelser, d. v. s. där ändamålsparagrafen blott nämnde ”pensioner” eller ”pensioner och pensionstillägg”

eller "pensioner och pensionsbidrag" eller dylikt torde man allmänt ha ansett sig oförhindrad att införa ett tillägg av ovan berörda slag. Tillägget till stadgarna betraktades nämligen blott såsom ett förtydligande. Man ansåg detta tillägg än mera befogat, eftersom stiftelseändamålet redan från början varit att bereda (trygga eller utbetala) sådana pensioner, som skattemässigt sett föll in under begreppet pension. I det alldeles övervägande antalet fall hade vidare stiftelsens faktiska verksamhet helt följt de principer, som nu kom till uttryck i förtydligandet. Den omständigheten att "pension" före år 1950 var ett relativt diffust begrepp även ur skattesynpunkt (för att alltjämt vara det ur civilrättslig synpunkt) synes knappast behöva inverka på bedömandet. Stiftaren hade med största sannolikhet icke heller haft särskilt klart för sig innebörden av begreppet pension i samband med stiftelsens bildande. Så mycket torde dock i allmänhet stått klart för honom, att det skulle vara fråga om sådana pensioner, vilka skulle kunna godkännas ur skattesynpunkt. Avdragsrätten resp. skattefriheten var säkerligen av avgörande betydelse redan vid stiftelsebildningen. Vidare bör beaktas att klausulen i stadgarna om förbud om ändring av ändamålsbestämmelsen som regel tillkommit för att tillgodose skattemyndigheternas krav. Det förefaller därför vara uppenbart, att stiftaren vid införandet av denna förbudsklausul velat anknyta stiftelsens pensionsbegrepp till det skatterättsliga. Tillägget kan därför presumeras icke ha annan innebörd än ett förtydligande. Att något tredjemansintresse skulle kunna kränkas i här angivna fall, d. v. s. då stiftelsens ändamål varit renodlat, har jag svårt att inse. Enligt min uppfattning bör därför

i dylika fall det av skattemyndigheterna tidigare förordade tillägget till ändamålsparagrafen kunna fastställas av tillsynsmyndigheten.

Något annorlunda måste man emellertid enligt mitt förmenande bedöma stiftelser med "blandat" ändamål, t. ex. sådana stiftelser, vilka icke blott kunna bereda pension utan även i största allmänhet utöva personalvårdande verksamhet. I dylika fall delar jag helt dr. Hemming-Sjöbergs uppfattning att ett "förtydligande" av ovan antydd art innebär en sådan inskränkning i ändamålet att såväl stiftarens ursprungliga syfte med ändamålsbestämmelsen som ett tredjemansintresse kan kränkas. Fastställelse av ett dylikt tillägg till stadgarna bör alltså vägras av tillsynsmyndigheten. Skattefriheten resp. avdragsrätten kan emellertid, såsom dr. Hemming-Sjöberg påpekar, räddas genom övergångsbestämmelsen i 1955 års skatteförfattning.

En mellanställning synas de stiftelser intaga, vilka ha till ändamål att, förutom pension, utbetala "understöd" eller "tillfälliga understöd". Vad stiftareföretaget avsett med dessa uttryck är i allmänhet oklart och torde endast kunna klargöras av stiftaren själv eller genom den faktiska verksamhet, som stiftelsen utövat med stiftareföretagets godkännande. Genom att "tillfälliga understöd" sammankopplats i ändamålsbestämmelsen med "pension" torde man med det förstnämnda uttrycksättet dock i allmänhet ha velat hänsyfta på pensionsliknande utbetalningar av samma karaktär som S. P. P:s kapitalunderstöd vid dödsfall och vid uppnående av pensionsåldern. Sistnämnda båda typer av understöd falla som bekant också in under det skatterättsliga begreppet pension. Om dessa två typer av understöd åsyftats med

uttryckssättet ”tillfälliga understöd” och stiftelsens faktiska verksamhet icke motsäger detta, har jag svårt att inse, att det sakligt föreligger någon skillnad mellan en dylik stiftelse och vad som ovan kallats en ren pensionsstiftelse. Ett förtydligande tillägg, vari tillfälliga understöd i enlighet med stiftarens vilja och ursprungliga intentioner samt i överensstämmelse med stiftelsens hittillsvarande faktiska verksamhet definieras såsom ovan angivna tvenne slag av understöd, torde därför kunna accepteras av tillsynsmyndigheten. Något tredjemansintresse kan ju i ett dylikt fall, såvitt jag förstår, aldrig bli kränkt. Den fortsatta faktiska verksamheten hos stiftelsen kommer ju dessutom, vare sig tillägget av tillsynsmyndigheten fastställs eller icke, ändock att följa definitionen i tillägget, eftersom skattefriheten i enlighet med övergångsbestämmelserna eljest icke skulle kunna bevaras.

Det säger sig emellertid självt, att ett dylikt tillägg icke kritiklöst kan accepteras av tillsynsmyndigheten. Från stiftelsens sida måste nämligen visas eller göras sannolikt, dels vad stiftaren avsett med ”tillfälliga understöd”, dels och framför allt visas omfattningen och typen av de tillfälliga understöd, som hittills faktiskt utbetalats från stiftelsen. Om en acceptabel bevisning icke kan företes, måste naturligtvis fastställelse av tillägget vägras under hänvisning till övergångsbestämmelserna, även om någon kränkning av tredjemansintresset endast är teoretiskt tänkbar.

Såsom torde vara flertalet läsare bekant har Kungl. Maj:t nyligen förvägrat permutation, beträffande ändring i ändamålsbestämningen för en ”blandad” pensionsstiftelse, i vilkens stadgar fanns en klausul om förbud att ändra stiftelsens ända-

mål utan Kungl. Maj:ts medgivande. Att Kungl. Maj:t i dylikt fall vägrade permutation synes mig förklarligt, då något behov härav icke förelåg med hänsyn till övergångsbestämmelserna i 1955 års skatteförfattning. Att av Kungl. Maj:ts vägran att giva permutation draga några slutsatser för de här ovan diskuterade fallen synes mig därför knappast riktigt. Icke heller JK:s i allmänna ordalag hållna cirkulärskrivelse i dessa frågor till tillsynsmyndigheten synes giva någon praktisk ledning.

Ur alla synpunkter vore det naturligtvis en fördel, om stadgarna för de s. k. fria pensionsstiftelserna av tillsynsmyndigheten kunde fastställas i sådant skick, att en tillämpning av övergångsbestämmelserna till 1955 års skatteförfattning i största möjliga utsträckning kunde undvikas. Det måste nämligen anses vara föga önskvärt att i fortsättningen i alltför hög grad nödgas laborera med pensionsstiftelser, vilkas verksamhet regleras, dels av stadgarnas bestämmelser, dels av den utfästelse, som lämnats till skattemyndigheterna i enlighet med nyssnämnda övergångsbestämmelser. Än mera verklighetsfrämmande ter sig ett sådant arrangemang, som den faktiska verksamheten hos stiftelsen måste i och för vinnande av skattelättnaderna följa denna utfästelse, vare sig stadgarna innehålla en mot utfästelsen svarande bestämmelse eller icke. Den kontroll, som tillsynsmyndigheten är avsedd att utöva, bör dessutom bli mera effektiv och värdefull, om stadgebestämmelserna exakt ansluta sig till stiftelsens faktiska verksamhet och syften.

Den av dr Hemming-Sjöberg mot länsassessor Ahlm framförda kritiken beträffande dennes inställning till frågan om ändring av ändamålsbestämmelserna rik-

tar sig ju ytterst mot 1955 års skatteförfattning, icke minst mot dennas övergångsbestämmelser. Även i sådana fall, där det är uppenbart att en ändring och icke blott ett förtydligande av ändamålsbestämmelsen skulle bli följden av att den i övergångsbestämmelserna berörda förklaringen lämnas, kan ju stiftelserna ofta tvingas att vid det faktiska utövandet av verksamheten kränka antingen stiftarens vilja eller tredjemansintresset eller båda. Om man kan tala om någon rättskränkning så ligger väl denna närmast i skattelagstiftningens utformning utan erforderligt beaktande av de civilrättsliga synpunkterna. Det hade därför varit mera tilltalande, om generell permutation läm-

nats samtidigt med antagandet av den nya skatteförfattningen.

Huruvida det i nuvarande läge ur rätts-säkerhetssynpunkt är bättre att söka binda pensionsstiftelsernas ändamålsbestämmelser vid ett civilrättsligt diffust pensionsbegrepp, än vid det åtminstone relativt klara skatterättsliga begreppet, tillåter jag mig vidare ifrågasätta.

Man får hoppas, att tillsynsmyndigheterna icke av enbart formella skäl vägra fastställelse av sådana stadgebestämmelser, vilkas huvudsakliga syfte är att något så när smidigt anpassa stiftelsestadgarna efter skattelagstiftningens krav, utan att därigenom något stiftare- eller tredjemansintresse kan tänkas bli kränkt.

Bertil af Klercker.

Till

LÄNSFÖRENINGARNAS SEKRETERARE

Red. är tacksam få referat från länsföreningarnas årsmöten snarast möjligt efter mötets hållande. Referaten bör emellertid göras korta, då utrymmet i tidskriften i regel är knappt. Referat bör därför helst icke överstiga en spalt.